

Doğaya Dayalı Turizm Faaliyetlerinin Gelişiminde Toplum Temelli Doğal Kaynak Yönetiminin Önemi*

Özlem Köroğlu¹

Sebahattin Karaman²

¹Balıkesir Üniversitesi Turizm Fakültesi, BALIKESİR

²Balıkesir Üniversitesi Turizm Fakültesi, BALIKESİR

Özet

Doğaya dayalı turizm faaliyetlerinin gelişimi hiç kuşkusuz doğal kaynakların korunması ile yakından ilişkilidir. Doğal kaynakların korunması ise toplumlar tarafından ciddiye alınması gereken önemli bir konudur. Bu durum ise toplum temelli doğal kaynak yönetimini (TTDKY) ön plana çıkarmaktadır. TTDKY son yıllarda biyolojik korunmanın sürdürülebilirliğinin gerçekleşmesi ve sosyo-ekonomik hedeflerin sağlanması amacıyla toplumlar tarafından yaygın olarak teşvik edilmektedir. TTDKY; doğal kaynakların korunması, sürdürülebilirliğinin sağlanması ve gelecek nesillere bırakılması amacıyla gerekli olan tüm sorumluluğun sadece belirli ya da görevli bir kesim tarafından değil toplumun her kesimi tarafından paylaşılmasını içermektedir. Bu çalışmada doğaya dayalı turizm faaliyetlerinin gelişiminde TTDKY'nin öneminin vurgulanması amaçlanmaktadır.

Key Words: Doğaya dayalı turizm, doğaya dayalı turizm faaliyetleri, doğal kaynak yönetimi, TTDKY.

The Importance of Community-Based Natural Resource Management in the Development of Nature-Based Tourism Activities

Abstract

Undoubtedly, development of nature-based tourism activities is closely related to the conservation of natural resources. Conservation of natural resources is an important issue that should be taken seriously by the communities. This situation brings to the forefront of community-based natural resource management. In recent years, community-based natural resource management is commonly encouraged by the communities in order to realization of sustainability of biological protection and provision of socio-economic objectives. Community based natural resource management includes sharing all the necessary responsibility with not only by a specific part but also all parts of society for the purpose of conservating natural resources, ensuring the sustainability and leaving it to the next generation. In this study, it is intended to emphasize the importance of community-based natural resource management in the development of nature-based tourism activities

Key Words: Nature-based tourism, nature-based tourism activities, natural resource management, community based natural resource management.

*Bu Çalışma 20-22 Eylül 2012 tarihinde Aksaray Üniversitesi'nde düzenlenen 2. Kırsal Turizm Sempozyumu'nda sunulmuştur.

1. Giriş

Günümüzde turizm faaliyetleri kitle turizmi ve özel ilgi turizmi faaliyetleri olarak gerçekleşmektedir. Kitle turizminin sadece ekonomik hedefler gözettiği, çevresel ve sosyal değerleri dışladığı gözlemlenmektedir (Akıncı, 2006: 55). Kitle turizmi, turistlerin sayıca fazla olarak, turistik yöreleri ziyaret etmesiyle gerçekleşmektedir ve yaygın olarak görülen bir turizm çeşididir. Kitle turizminin turistik yöreler açısından kazançları olduğu kadar, çevresel, sosyal ve kültürel bozulmalara da neden olduğu görülebilmektedir (Baykan, 2007: 20). Bu nedenle sürdürülebilir turizm açısından da kitle turizminin artık sürdürülebilirlik niteliğini kaybetme noktasına geldiği görülmektedir. Yirmi birinci yüzyılda kitle turizminin toplam turizm hareketleri içerisindeki payı tamamen ortadan kalkmasa bile, özel ilgi turizminin öneminin gittikçe artması beklenmektedir (Akıncı, 2006:

55). Özel ilgi turizmi, kişilerin veya grupların özel ilgilerini tatmin etmek amacı ile yaptıkları boş zaman değerlendirme faaliyetleridir. Herhangi bir boş zaman değerlendirme faaliyetinin özel ilgi turizmi kapsamında ele alınabilmesi için iki temel unsur gerekmektedir. Bunlardan ilki, özel bir ilginin bulunması, ikincisi ise, turizm sektörü içinde ele alınabilmesidir (Trauer, 2006: 186). Kavramsal olarak özel ilgi turizmi, yavaş ve adım adım gelişme, optimum kârlılık, uzun vadeli programlar, değişime karşı direnç, çevre değerlerine saygı ve çevre ile bütünleşmeyi ifade etmektedir. Özel ilgi turizmi, tüketicilerin yeniye, özele olan ilgiye bağlı araştırma isteği ve küçük grup ve başka insanlarla bir arada olma ve farklı kültürleri tanıma isteği gibi beklentilerine cevap verebilmektedir (Akıncı, 2006: 56). Diğer turistlere göre daha fazla harcama yaparlar, daha uzun kalırlar, daha sıklıkla seyahat ederler

ve daha fazla aktiviteye katılırlar. Bununla birlikte çevreye ve doğaya karşı diğer turist tiplerine göre daha duyarlı ve saygılıdırlar (McKercher and Chan, 2005: 21).

Özel ilgi turizmi iki önemli niş pazardan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi doğaya dayalı gerçekleştirilen turizm faaliyetleri; doğa turizmi ya da ekoturizm, ikincisi ise kültürel ve tarihsel turizmdir (Mackay et. al., 2002: 356). Hsu et.al., (2002: 3), doğaya dayalı olarak gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin, özel ilgi turizminin hızlı büyüyen önemli alanlarından birini oluşturduğunu ifade etmektedirler. Luzar et.al., (1995: 544) doğaya dayalı turizmin, turizm faaliyetleri içinde özellikle gelişmekte olan ülkeler için ekonomik önemi nedeniyle giderek daha popüler bir uzmanlık alanı olacağını belirtmektedirler. Gartner (2004: 158) da diğer araştırmacıları destekler nitelikte, kırsal turizm faaliyetlerine yönelik son eğilimlerin, doğaya dayalı turizm faaliyetleri gibi önemli niş pazarların gelişimini de içine aldığını belirtmekte ve önemli bir niş pazar olarak her yıl ortalama yüzde beş oranında bir büyüme gösterdiğini de vurgulamaktadır. McKercher ve Chan (2005: 22) tarafından yapılan bir çalışmada ise, uluslararası turist varışları içinde; ekoturizm faaliyetlerinin tüm dünyada % 20, Avusturya'da doğaya dayalı spor faaliyetlerinin % 58, Güney Afrika'da doğaya dayalı turizm faaliyetlerinin % 45, doğaya dayalı yürüyüş faaliyetlerinin tüm dünyada % 58, bisiklet kullanıcılarının % 28 oranında bir pay aldığı, Amerika'da ise 98 milyon kişinin doğaya yönelik macera amaçlı seyahatler gerçekleştirdiğini belirtmektedirler. Luzar et.al., (1998: 48), doğaya dayalı turizm faaliyetlerinin büyüyen ekonomik öneminin göz ardı edilemeyeceğini vurgulamakta ve uluslararası turizm pazarında bu faaliyetlerin milyarlarca dolar gelir getirdiğini ve yıllık ortalama yüzde on ile yüzde on beş arasında değişen ekonomik bir büyüme ile en hızlı gelişen seyahat pazarlarından biri olduğunu kaydetmektedirler. Silverberg et.al., (1996: 19) ise, doğaya dayalı turizmin büyük bir pazar olduğunu ve dünya genelinde doğa turistlerinin yaban hayatı izlemek, fotoğraf çekimlerine katılmak ve doğayı görmek amacıyla seyahat etmek için yıllık ortalama on dört milyar dolar harcadığını vurgulamaktadırlar. Uluslararası Ekoturizm Topluluğu'nun (TIES) 2006 raporuna göre; doğa turizmi tüm uluslararası seyahat harcamalarının % 7'lik kısmını oluşturmaktadır ve uluslararası pazarda ortalama yıllık büyümesi % 10-12'dir. Deniz-kum-güneş (kitle) turizmi artık "olgunlaşmış bir pazar" olarak görülmekte ve büyüme eğilimi beklenmemektedir. Analistler eko konaklama tesislerinde ve otellerde büyüme ve doğa turizminde patlama olacağını, zaten yıllık % 20 büyüyen bir sektörde erken sürdürülebilir turizm dönüşümleri yapanların pazarı elde edeceğini öngörmektedir. Bu büyümenin sebebi insanların şehir hayatının sıkıntısından kurtulmanın bir yolu olarak çözümü doğada aramaları ve ulusal park ve korunmuş alanları ziyaret etmelerine bağlanmaktadır (Akay ve Zengin, 2012: 116).

Doğaya dayalı turizm kültürel ve ekolojik açıdan daha duyarlı seyahatleri teşvik etmektedir. Bununla birlikte, doğaya dayalı turizm uzun vadeli sürdürülebilir ekonomik gelişme için doğal alanların korunmasını ve yönetiminin teşvik edilmesinde etkili olabilmektedir.

Korunmuş doğal alanlara yönelik gerçekleştirilen turizm faaliyetleri, turistlere, yerel halka, görevlilere, devlet yetkililerine ve tur operatörlerine doğal alanların ve yaban hayatın değerini göstermektedir. Doğaya dayalı turizm sosyal ve ekonomik sektörlerle ilişkili olarak biyolojik kaynaklar, ekolojik süreçler ve turizm ekonomik temelinin bir parçası olarak planlanan doğal alanlarda kalkınma modeli olarak görülmektedir (Luzar et. al., 1995: 545). Bu çalışmada doğaya dayalı turizm faaliyetlerinin gelişiminde TTDKY'nin öneminin vurgulanması amaçlanmaktadır. Öncelikle doğaya dayalı turizmin ve TTDKY'nin analizi yapılmıştır. Daha sonra ise doğaya dayalı turizm faaliyetlerinin gelişiminde TTDKY'nin öneminden bahsedilmiştir.

2. Doğaya Dayalı Turizm

Turizm, dünyanın en büyük ve en hızlı gelişen sektörü olarak tanımlanmaktadır. Özellikle doğaya dayalı turizm faaliyetlerindeki önemli gelişmeler bu sektöre fayda sağlayan en önemli katkı olarak değerlendirilmektedir (Orams, 1995: 81). Luzar et.al., (1998: 48) da doğaya dayalı turizmin, seyahat ve turizm sektörünün yükselen bir uzmanlaşma alanını ve önemli bir niş pazarını oluşturduğunu ifade etmektedirler. Doğaya dayalı turizm için kullanılan arz kaynakları; görece müdahale görmemiş peyzaj, su, bitki örtüsü ve yaban hayatı gibi doğal kaynakların kullanımı ile ilgili bütün turizm şekillerini içermektedir. Doğaya dayalı turizm, turizm ekonomisinin büyümekte olan bir sektördür (Küçükaslan, 2006: 15). Eko turizm ya da doğa turizmi olarak da bilinen doğaya dayalı turizm, doğa, yabani bitki örtüsü, yabani hayvanlar ya da mevcut kültürel doku ile iç içe olma, bunlara hayran olma, ya da bunlarla ilgili olarak çalışmalar yapma gibi özel amaçlar ile nispeten bozulmamış ve kirletilmemiş doğal alanlara seyahat etmeyi içeren turizm türü olarak tanımlanmaktadır (Luzar et.al., 1995: 544).

Doğaya dayalı turizm konusunda literatürde ortak bir tanım bulunmamaktadır. Laarman ve Durst doğa odaklı turizmin tanımını yapan ilk akademisyenlerdir. Aslında onlar eğitim, rekreasyon ve macera gibi üç özel elementle birleştirilen turizm aktivitesine karşılık olarak doğa seyahati veya doğa uyumlu turizm ifadelerini kullanmışlardır. Weber, doğa turizmi ile macera teriminin birlikte kullanılmasına karşıdır ve macera turizminin özel bir çevreyle (örn. doğa) bağdaştırılmaması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre macera bireyin maruz kaldığı bir fonksiyonun risk yaratabilecek bir tecrübesidir. Valentine ise rekreasyon elementini kendi tanımıyla birleştirmekte ve doğaya dayalı turizmin temelde doğada onu rahatsız etmeden eğlenmek olarak ifade etmektedir. Valentine göre doğada uygulanabilecek üç çeşit aktivite vardır. Bunlar; doğaya dayanan aktiviteler (tecrübeler), doğa tarafından geliştirilen aktiviteler ve doğal ortamda rastlantısal olarak oluşan aktivitelerdir (Mehmetoğlu, 2005: 356). Doğaya dayalı turizme katılım çevreye yönelik sosyo-ekonomik değişkenlerin ve tutumların bir fonksiyonu olarak ifade edilmektedir (Luzar et.al., 1995: 546). Browne ve Hunt (2007: 19), doğaya dayalı turizmi, balık avlama, avcılık, kayak, snowboard, kar motosikleti, kızak, kano, su sporları, yürüyüş, bisiklet, dağ bisikleti, kuş gözlemciliği, bitki gözlemciliği, yaban hayatı izleme, golf, fotoğrafçılık

ve bunun gibi pek çok rekreasyonel faaliyeti içeren bir turizm türü olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir tanıma göre doğaya dayalı turizm, bir alanın doğal kaynaklarını kullanmak kapsamında basit serbest zaman gezisidir (Benzer, 2006: 58). Bununla birlikte; Hodur et.al., (2008: 83), doğaya dayalı turizm faaliyetlerinin, önemli ölçüde tarım, çiftlik ve yaban hayatı turizmine yönelik gerçekleştirilen faaliyetlerden oluştuğunu ifade etmektedirler. Onlara göre, yaban hayatı turizmi, turizm gelişiminin sürdürülebilir yönünü oluşturmada, tarım turizmi ve çiftlik turizmi ise kırsal kalkınma ve gelecek nesiller için önemli bir katalizör görevi üstlenmektedir.

Doğaya dayalı turizm eko turizm, doğa turizmi, yeşil turizm, kırsal turizm gibi adlarla da anılmakta ve doğadan ve doğanın yaban hayatından etkilenen, doğa ile iç içe olmayı seven ve doğaya yönelik çalışmalar yapan, aynı zamanda kültürel çekiciliği de bulunan nispeten bozulmamış ve kirletilmemiş alanlara seyahatleri içeren bir turizm türü olarak tanımlanmaktadır (Luzar et.al., 1998: 48). Mckercher ve Chan (2005: 21) doğaya dayalı turizmi, milli parklar, koruma altına alınmış özel alanlar, hayvanat bahçeleri ve yaban hayatı gibi doğal ortamları temsil ettiği düşünülen alanlara yönelik gerçekleştirilen etkinlikler olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir tanıma göre, doğa turizmi genel olarak, doğal ortamlara yapılan seyahatleri ifade etmektedir. Manzara bütünlüğü, topografya, su, vejetasyon ve yaban hayatı gibi doğal kaynakların kullanımı ile ilgili bütün turizm şekillerini içermektedir. Doğaya dayalı turizm, kırsal mekânlarda yapılan rekreasyonel ve macera türü spor faaliyetlerini içine almaktadır (Kiper ve Aslan, 2007: 166).

Görüldüğü gibi doğaya dayalı turizm kavramına yönelik yapılmış çok çeşitli tanım bulunmaktadır. Yapılan bu çeşitli tanımlara rağmen Orams (1995: 81) yapılan turizm çeşidinin doğaya dayalı turizm olarak adlandırılması için olması gereken dört önemli unsur bulunduğunu ifade etmektedir. Bunlar;

- Doğaya dayalı turizm el değmemiş doğal alanlarda yapılan turizm türü olmalıdır.

- Doğaya dayalı turizmde çevre zarara uğramamış ve değerini yitirmemiş olmalıdır.

- Doğaya dayalı turizm, doğal alanların sürdürülebilir korunmasına ve yönetimine doğrudan katkı sağlamalıdır.

- Doğaya dayalı turizm, doğal alanların korunmasında yeterli ve uygun yönetim biçimini benimsemeli ve uygulamalıdır.

Sandwith'de (2000: 23), doğaya dayalı turizmin üç stratejik temel üzerine kurulması gerektiğini ifade etmektedir. Bunlar;

- Biyo-çeşitlilik bileşenleri yönetmek.
- Sürdürülebilir kullanımını sağlamak.
- Toplumda doğa koruma bilincini yerleştirmek.

Doğaya dayalı turizm faaliyetlerine katılan turistler aktif kaynak kullanıcılarından daha ziyade pasif ve tüketici olmayan gözlemcilerdir (Luzar et.al., 1995: 544). Ingram ve Durst (1989: 11), doğaya yönelik turizm

faaliyetlerinin macera ile iç içe olmayı sevenler tarafından daha çok tercih edildiğini ve doğaya yönelik turizm faaliyetlerinin macera turizmine dayandığını ifade etmektedirler. Onlara göre, doğaya yönelik turizm faaliyetlerine katılmak isteyen turistler için doğada yapılabilecek çok çeşitli aktiviteler bulunmaktadır. Bu aktiviteler; safari ve yaban hayatı gözlemciliği, rafting, kayak, kano, yürüyüş ve tırmanma, kuş gözlemciliği, doğa fotoğrafçılığı, botanik çalışma veya bitki gözlemciliği, kampçılık, balık avlama, mağaracılık, kelebek gözlemciliği, binicilik, arkeoloji araştırmaları gibi faaliyetlerdir. Doğa odaklı turistler, huzurlu bir çevre, geleneksel değerlerin yansıtıldığı el yapımı ürünler, konaklama yerlerinde kişisel servisler, doğal manzara, kumsalla ve okyanusla ilgili aktiviteler aramaktadırlar. Dahası doğa odaklı turistler; iyi havaya, güvenli ya da tanıdık bir çevreye, rahatlamaya, pahalı otellere ya da restoranlara gerek duymazlar. Onlar bir yeri daha çok uzaklığı, kültürel farklılığı ve çekici bir doğası olması sebebiyle ziyaret etmek istemektedirler (Silverberg et.al., 1996: 20). Doğa turisti değerbilirlik, katılımcılık ve duyarlılık ruhu içinde, doğal özelliklerini nispeten koruyan alanları ziyaret eden kişidir. Amaçları keşfetmek, macera, rekabet, dostluk, doğa bilinci ya da iç dünyalarını geliştirmektir. Aynı zamanda yaban hayatını ve doğal kaynakları kullanırken de tüketici bir anlayışla yaklaşmayan kişidir (Kiper ve Aslan, 2007: 166). Ayrıca, bu turistler çevresel sorumluluk taşıyan, çevreyi korumaya özen gösteren tüketiciler olarak çevreye daha küçük bir "ekolojik ayak izi" bırakmaya çalışan kişilerdir (Akay ve Zengin, 2012: 116).

Silverberg et.al., (1996: 20), doğa turistlerini, doğa olaylarına şahit olabilmek, fiziksel olarak doğada bulunmak, doğa hakkında bir şeyler öğrenmek ve aynı ilgi alanlarına sahip insanlarla tanışmak için seyahat ettiklerini ifade etmektedirler. Onlara göre doğa odaklı turistlerin istekleri ve seyahat şekilleri genel seyahat edenlere göre farklılık göstermektedir. Doğa odaklı turist, dünyanın doğa harikalarını keşfetmede güçlü arzuya sahip ve aynı zamanda doğa tarihi ile ilgili yerleşmiş genel kurallara hâkim ve bir o kadar da vahşi yaşamı ve geleneksel kültürü korumaya istekli bireyler olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda doğa odaklı turistler, çevre hakkında eğitimli ziyaretçilerdir. Doğaya yönelik turizm faaliyetlerine katılan turistler yaş, eğitim, gelir durumu ve köken gibi demografik özellikler açısından diğer turistlerden farklılaşmaktadırlar. Doğa turistleri genellikle, orta yaşlı olup, diğer turistlere göre daha yüksek eğitim düzeyine ve yüksek gelire sahip turistlerden oluşmaktadır (Mackay et.al., 2002: 357). Mehmetoğlu (2005: 358) da doğa turistlerini çevre konusunda bilinçli, yüksek eğitim düzeyine sahip kişiler olarak tanımlanmakta ve hatta çevre konusunda eğitim aldıklarını da vurgulamaktadır.

3. Doğal Kaynak Yönetimi

Doğal kaynak kavramı, genel olarak herhangi bir şey için faydalı olan şeylerdir. Bunlar hayvan, sebze, maden, bir yer, bir işgücü olabilmektedir. Kaynaklar, somut mallar veya estetik gibi soyut kavramlar olabilir. Bu

kavram, belli amaçlara veya ortama yönelik bir faydalılık değerinin varlığını gerektirmektedir. Bir kaynağı meydana getiren şey, “tanımlaması amaca veya bakış açısına bağlı olarak değişen göreceli bir kavramdır” olarak belirtilmektedir. Yine doğal kaynaklar, “orman, su, yaban hayatı, toprak vb. tüm yenilenebilir kaynaklar ile kömür, petrol ve maden cevherleri gibi tüm yenilenemeyen kaynaklar” olarak ifade edilmektedir. Buna göre doğal kaynaklar, her biri kendine özgü yenilenebilirliği, dinamiği ve faaliyete sahip birçok kaynaktan oluşmaktadır (Yılmaz, 2002: 7).

İnsanoğlu var olduğundan bu yana doğal kaynaklardan yararlanmış, ancak insanın sayıca az, arazi ve kaynakların ise çok bol olduğu dönemde var olan doğal dengenin bozulmadan sürdüğü söylenebilir. Bu etkileşim, nüfusun artması, insan ihtiyacının çeşitlenmesi ve toprak işleme araçlarının kullanılmaya başlamasıyla birlikte doğal kaynakların aleyhine gelişmiştir. İnsanoğlu var olduğundan bugüne kadar yeryüzünde doğanın kendisine sunduklarıyla yetinmeyip kendisine yeni yaşam ortamları yaratmaya çalışırken, diğer bütün canlı türleri üzerinde egemenlik kurarak aynı zamanda doğayı ve doğayla birlikte kendi yaşam olanaklarını hızla tahrip ve yok etmeye başlamıştır (Küçükali, 2005). İnsanlığın doğal kaynakların kullanımındaki sınırsız ve sorumsuz davranışları, günümüzde pek çok sorunun oluşumuna neden olmuştur. Doğal kaynak olarak toprağın, suyun, havanın ve bitki örtüsünün hiç kirlenip, bozulacağı, ya da gün gelip, (hayvan varlığının) tükeneceği düşünülmemiştir (İlke ve ark., 2011: 319). Bu nedenle doğal kaynakların yok olmasını önlemede ve gelecek nesillere bırakılması amacıyla bu kaynakların yönetilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Doğal kaynak yönetimindeki yönetim kavramı, ekosistemin işleyişini ve böylece dışsal faktörlere yönelik verdiği tepkiyi değiştiren kararların alınması ve yürütülmesi anlamında kullanılmaktadır. Öte yandan doğal kaynak yönetimi, araştırma ve uygulama faaliyetlerinin bütün amacı, doğal kaynakların daha iyi yönetilmesi konusunda değişik düzeylerdeki yöneticilere yardımcı olmaktır (Yılmaz, 2002: 8).

Doğal kaynak yönetimi; bölge genelinde mutlak koruma alanlarıyla, sürdürülebilir koruma ve kullanıma uygun alanların ayrılması için gerekli planlama tekniklerinin kullanılması, planlama türü seçimi, içeriği ve planlama süreci konularını içermektedir (Küçükali, 2005: 5). Yılmaz, (2002: 8) doğal kaynak yönetiminde entegre doğal kaynak yönetiminin benimsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Entegre doğal kaynak yönetimi ise farklı şekillerde tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2002: 9):

- Entegre doğal kaynak yönetimi; potansiyel verimliliğin tahribini önleme ve tarımsal verimliliğin sürdürülebilmesi yönünde ihtiyaç duyulan arazi, su, orman ve biyolojik kaynak (genler dahil) temelinde sorumlu ve geniş tabanlı yönetim olarak anlaşılan ve ortaya çıkan bir kavramdır.

- Entegre doğal kaynak yönetimi; kırsal kesim insanların belirgin üretim amaçları ile diğer kullanımlara yönelik amaçları (örneğin gıda güvenliği, karlılık, risk azaltma vb.) gerçekleştirme yanında, daha geniş toplum amaçlarını (fakirliği azaltma, gelecek kuşakların refahı, çevre koruma vb.) da sağlamaya yönelik sürdürülebilir bir

yönetim sistemine doğal kaynak kullanımının farklı yönlerini (biyo-fiziksel, sosyo-politik veya ekonomik faktörler) dâhil etme ile ilgili bilinçli bir süreçtir.

- Entegre doğal kaynak yönetimi; yerel ve yerlere ölçeğinde doğal kaynaklar korunurken ve ekosistem hizmetleri sağlanırken, bunların yanında üretim düzeylerini de arttıran arazi kullanım uygulamalarını belirlemeyi amaçlayan bir yaklaşımdır.

- Entegre doğal kaynak yönetimi; toplum, bölgesel ve yerlere ölçeklerinde müdahaleler ve etkilerin geçim kaynakları, ekosistem, tarımsal verimlilik ve çevresel hizmetleri iyileştirmesi yönünde, ilgi gruplarını da dikkate alarak, farklı doğal kaynak konularında yapılan araştırmaları uyum yönetimine ve yenilik süreçlerine entegre eden (bütünleştiren) bir yaklaşımdır.

- Aynı alan ve zaman periyodu içerisinde iki veya daha fazla doğal kaynağın (örneğin su, toprak, odun hammaddesi, otlak, balık, yaban hayatı ve ormanlar gibi) yönetimidir. Bu yaklaşımda; planlama ve yönetim amaçları, hedefler, stratejiler ve politikalar tüm kaynak kullanıcıları ile işbirliği içerisinde saptanmaktadır.

4. Toplum Temelli Doğal Kaynak Yönetimi

Bugün dünyamızın ve insanlığın yüz yüze bulunduğu sorunların başında doğanın ve çevrenin kirlenmesi gelmektedir. İnsanoğlu çağlar boyunca yaşama ve ayakta kalma mücadelesi verirken, diğer canlılar gibi doğayı ve doğal kaynakları olduğu gibi kabul etmemiş, yaşam koşullarını her geçen gün iyileştirme doğrultusunda, doğayı ve kendisini sürekli değiştirme başarısını göstermiş; bu değişimleri gerçekleştirirken bilerek veya bilmeyerek doğal kaynaklara, diğer canlılara ve kendisine zararlı olacak kirlenmelere neden olmuştur. Doğal kaynakların özellikle insanlar tarafından sınır tanımayan, insafsız bir biçimde kullanılması, kaynakların bilinçsizce tüketilmesi ve doğa ile yaşam arasında eskiden beri devam eden dengenin süratle bozulmasına neden olmaktadır. Hava, su veya gıdaların insan sağlığında ve refahında, gerçek veya potansiyel zararlara neden olacak şekilde kirlenmesi ya da doğaya mazeretsiz olarak zarar vermesi olarak tanımlanan çevresel kirlilik ile birlikte hava, su, toprak ve diğer doğal kaynaklardan oluşan doğal çevre, özellikle son yüzyılda artan sanayileşme, buna bağlı oluşumlar ve kötü kullanımlar sonucu bozulmaya başlamıştır (Yılmaz ve ark., 2005: 16).

Doğal kaynakların insan kaynaklı karşılaştıkları en önemli tehditler, doğal ve kültürel varlıkların avcılık, otlatma, yerleşme, tarla açma, ağaç kesimi, turizm gibi nedenlerle zarar görmesidir. Bu tehditlerin en önemlisi orman dokusuna sahip bu tür alanlara getirilen yoğun turizm etkinlikleri nedeni ile düzensiz olarak orman alanı içinde dolaşmaları, plansız yapılan tesisler ve gerçekleştirilen yoğun etkinlikler doğal ortamın doğrudan veya dolaylı olarak zarar görmesine yol açmaktadır. Oysa doğal kaynakların korunmasındaki hedeflenen amaç, doğal ve kültürel kaynak değerlerinin korunması ve bozulmadan gelecek nesillere aktarılmasıdır (Akten ve ark., 2009: 2). Doğaya dayalı turizm faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bir alanda kaynak kullanımına müdahale edilmezse, hayvan davranışlarından sosyal değerlere kadar pek çok alanda

bozulmalar meydana gelecektir. Kullanımın taşıma kapasitesinin üzerine çıkması sonucunda, dağ yürüyüşü rotalarında toprak sıkışması, dağlık ve yokuş güzergâhlarda heyelan ve toprak kaymaları, bitki ve hayvan türlerinin alandan uzaklaştırılması, davranış bozuklukları, üreme kayıpları; katı ve sıvı atık, gürültü sorunları, gibi birçok tehdit sürdürülebilir bir anlayış içinde ele alınmadığında turizmin olumsuz etkileri olarak ortaya çıkmaktadır (TODEG, 2010: 11). Turizmin çevre ve doğal kaynaklar üzerindeki diğer olumsuz etkileri de aşağıda özetlenmektedir (Spenceley, 2005: 138):

•Hava: Araçların hava ve gürültü kirliliği, küresel iklim değişikliğine yol açan fosil yakıtların kullanılmasıyla karbondioksitin artması,

•Su: Minerallerin, besleyicilerin, pis suların, petrolün ve zehirlerin çevreye giriş yapması, kirlilik su kalitesini düşürmekte ve hayvanlarda potansiyel sağlık tehlikelerine yol açabilmektedir,

•Jeoloji ve Toprak: Minerallerin, kayaların, fosillerin taşınması, topraktaki fiziksel ve kimyasal değişikliklerin meydana gelmesi, erozyon ve toprak kayıplarının oluşumu, Bitki sistematiğini etkileyen değişikliklerin oluşumu,

•Manzara: Miras yapıların korunmasıyla manzaranın görünüşündeki potansiyel gelişmelerin meydana gelmesi,

•Yaşam Alanları: Kaynak kullanımı ve/veya turizm yapılaşması yüzünden doğal çevrenin azalması, yaşam alanı değişikliğine sebep olan yangınların artışı,

•Yaya ve Taşıt Trafiklerinin Etkileri: Filizlenmede, büyümede, yeniden üretimde, türlerin çeşitliliğinde, uyumda ve bitkinin morfolojisindeki değişimler, hassas türlerin yok olması,

•Bitki Toplulukları: Türlerdeki uyumun değişmesi ve nadir türlerin yok olması,

•Vahşi Yaşam: Avcılık ve balıkçılığın etkileri, türlerin, uyumun ve sosyal davranışların değişimi (örneğin filler, aslanlar) nadir türlerin yok olması, evcil hayvanların azalması,

•Kirlilik: Psikolojik stres, davranışsal değişiklikler, gürültü kirliliği yüzünden üretkenlikteki azalmalar gibi sağlıkla ilgili etkiler, Yiyecek kaynağı olarak harcanan yok edilen yerler,

•Vahşi yaşamın gözlem ve fotoğraf çekme ile rahatsız edilmesi sonucu ortaya çıkan etkileri: davranışsal değişiklikler; karşılıklı ilişki sonucu insanlara yaklaşma, alışma, dikkat çekme, Psikolojik değişiklikler; kalp atışı değişikliği, stres, uyumu ve dağılımı; türlerin uyumundaki değişiklik, çeşitlilik ve bolluk, kendine has ilişkiler, rekreasyonel aktiviteler yüzünden yer değiştirme.

Turizmin ve diğer pek çok etkinin çevre ve doğal kaynaklar üzerindeki olumsuz etkilerinin ve doğal kaynakların sınırlı olduğunun anlaşılması sonucu, çevre kirliliğinin önlenmesi ve doğal kaynakların korunması konusunda başlayan tartışmalar, doğal kaynakların korunması olgusuna yeni bir boyut getirmiş, sürdürülebilirlik, doğal kaynak yönetimi, korunan alanlar

ve çevre duyarlı planlama gibi kavramlar yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Benzer, 2006: 2). Doğal kaynakların korunmasının geniş kapsamlı ekonomik ve sosyal stratejiler ile bütünleştirilmesi için yapılan evrensel ölçekteki girişimler, 1972 yılında Birleşmiş Milletler tarafından Stokholm'de yapılan bir konferans (Human Environment) ile başlamış, 1980'de hazırlanan Dünya Koruma Stratejisi ve Brundtland Raporu (1987) ile geliştirilmiştir. Bu girişimlerde çevre korumasının kalkınmaya bir engel teşkil etmediği, tersine doğal çevrenin korunmasının kalkınma için önemli olduğu kabul edilmiştir. Çevre korunmasında turizmin rolü, Dünya Turizm Organizasyonu'nun Manila Bildirgesi (WTO, 1980) ile, ortaya konmuştur. Bu bildirgede; "turizm kaynaklarının kontrolsüz bırakılmamasına, turizm gereksinimleri karşılırken turizm alanlarında yaşayan nüfusun sosyal ve ekonomik yaşantısına, turist çeken tarihi ve kültürel alanlarda doğal kaynaklara zararlı olacak faaliyetlerde bulunulmamasına, bütün turizm kaynaklarının insanoğlunun mirası olduğuna" değinilmiş ve uluslararası ölçekte doğal ve kültürel kaynakların korunmasının geniş kapsamlı turizm planlamasının amacı olduğu belirtilmiştir (Akpınar, 2003).

Doğayı ve doğal kaynakları korumak için geçmişten bu yana pek çok yöntem uygulanmıştır. Ancak uygulanan bu yöntemler, pazarların genişlemesi, nüfusun hızla artması, endüstrileşmenin hızlanması, kentleşmenin büyümesi, küreselleşme gibi pek çok faktörden dolayı yetersiz kalmaktadır. Bu noktada tüm toplumu içine alan bütünleştirilmiş bir koruma programının uygulanması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu ise TTDKY ile mümkün olabilecektir. TTDKY de doğal kaynakların korunmasındaki yetersizliğin önüne geçmek, kırsal yoksulluğu azaltmak ve bio-çeşitliliği korumak ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak amacıyla geliştirilmeye çalışılmaktadır (Kellert, 2000: 706). Doğal kaynak yönetimine olan toplum temelli yaklaşımlar, doğayı korumayı amaç edinmiş çevrelerde popülerlik kazanmıştır. Bu yaklaşımın bazı savunucuları doğa turizmini doğal kaynak yönetimine fayda sağlayan katılımcı toplumlar yaratmak için önemli bir araç olarak görmektedirler. TTDKY, 1990'lı yıllarda önem kazanmaya başlayan bir kavram olarak koruma ve geliştirme çevrelerinden destek kazanmış ve her yıl da artan bir oranda uygulanmaktadır (Turner, 2006: 1).

TTDKY, genellikle bu kaynaklara bağımlı olan, bu kaynakları kullanan ya da yönetim uygulamalarından etkilenen insanların dâhil edildiği uygulamaları anlamına gelmektedir (Turner, 2006: 2). Diğer bir tanıma göre TTDKY, doğal kaynakların korunması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi ile hem ekonomik kalkınmanın sağlanması hem de gelecek nesillere bırakılması amacıyla hem kamusal alandaki hem de özel alandaki tüm paydaşlar arasında elverişli bir iletişim, planlama, örgütleme, yönlendirme, koordinasyon ve geri bildirim sisteminin oluşturulması olarak tanımlanmaktadır (Leach et.al., 2009: 226). TTDKY, genellikle bu kaynaklara yakın insanlar üzerine odaklanmıştır. Bu insanlar kaynak yönetiminde içine dâhil olabildikleri "toplum"u oluşturmaktadırlar. TTDKY'nde baş aktörler genellikle toplum temsilcilerini, koruma veya geliştirme odaklı sivil toplum örgütlerini, çevreden sorumlu devlet kurumlarını, çeşitli uluslararası

bağış yapanları ve danışmanları içermektedir. TTDKY'nde pek çok yol olmasına karşın, çoğu girişim korunan bir alanı ve içindeki topluluğu kontrol eden kamu veya özel aktörlerin kararı ile başlamaktadır. Bu durumda toplum katılımının genişliği büyük ölçüde bu aktörlerin kontrolünde olmaktadır (Turner, 2006: 2).

Son on yılda TTDKY, doğal kaynakların korunması amacıyla oluşturulmuş organizasyonlar içinde büyük rol oynamaktadır. TTDKY; sosyal ve toplumsal ormancılık, toplumsal yaban hayat yönetimi, kooperatif ya da ortak yönetim, tampon bölge yönetimi ve katılımcı çok amaçlı toplumsal projeler, yerli kaynaklar için ortak kullanım alanı projesi gibi pek çok adlarla da anılmaktadır. Kellert (2000: 705-706), önemli farklılıklara rağmen TTDKY'nin ve bunun yerine kullanılan kavramların belli bazı özellikler taşıdığını vurgulamaktadır. Bu özellikler şunlardır;

- Doğal kaynakların korunmasında ve yönetiminde toplum mensuplarının ve yerel kurumların katılımını taahhüt etmesi,

- Merkezi ve/veya devlet kurumlarından daha yerel ve yerli kurumlara ve halka, güç ve otoritenin devredilmesi,

- Çevresel koruma ve sosyoekonomik kalkınma hedeflerini uyumlaştırma isteği,

- Yerel ve/veya yerli kaynakların ve mülk haklarının yasallaştırılması ve korunması eğilimi,

- Modern kaynak yönetiminde geleneksel değerleri ve ekolojik bilgiyi içeren isteklilik.

Browne and Hunt (2007: 7) da TTDKY'de bulunması gerekli bazı hizmet özelliklerinin olması gerektiğini ifade etmektedirler. Onlara göre bu hizmet özellikleri şunlardır:

- Entegre Çevre Yönetimi: Korunan alanlardaki tüm gelişimler, korunan alanların her yönden gelişim planlarını içine alan Çevresel Değerlendirme Prosedürlerine tabi olmalıdır.

- Doğa Temelli Olanakların Gelişimi: Korunan alanlardaki rekreasyonel imkanları optimize etmek amacıyla doğa temelli ziyaretçi olanaklarının sağlanması gerekmektedir. Bu olanaklar, doğa ve yaban hayat ile bütünleşen oldukça sade olanakların yanında çok konforlu bir konaklamayı da içeren olanaklar arasında değişiklik göstermelidir. Bu durum ziyaretçilerin istek ve beklentilerine göre değişmelidir. Her iki durumda da ziyaretçilere sunulan olanaklar doğallık hissi uyandırmalıdır. Kullanılan her türlü materyal, doğal doku ve renklerle bütünleşen doğal materyaller olmalıdır.

- Doğa Temelli Olanaklara Erişim Kolaylığı: Doğa temelli faaliyetlerin her gruptan gelir sahibi olan ziyaretçiler için ulaşılabilir olması gerekmektedir. Bu nedenle sunulan ürün ve hizmetler ziyaretçilerin alım gücü doğrultusunda çeşitlilik göstermelidir.

- Çevre Dostu Tasarım ve İnşaa: Ziyaretçi tesislerin tasarımında ve inşaatında, çevre denetim protokollerine uygun olarak çevre koruma önlemleri alınmış ve doğa bütünlüğü sağlanmış olmalıdır. Ayrıca,

mimarlık, malzeme ve peyzaj olanaklarının çevre ile uyumlu olması gerekmektedir. Bununla birlikte çevre dostu yapılarda enerji, su gibi doğal kaynakların kullanımını da en az yapılar kadar önem taşımaktadır.

- Toplum Katılımının Teşvik Edilmesi: Doğal alanlardaki ziyaretçi tesislerinin tasarımında, yapımında, işletiminde ve yönetiminde yerel halkın katılımının teşvik edilmesi gerekmektedir.

TTDKY'nin siyasi, örgütsel, sosyo-ekonomik, epistemolojik ve kurumsal özellikleri çeşitli yollarla rasyonalize edilmiş ve geliştirilmiştir. TTDKY, yerel ve kırsal halkların sosyal ve ekonomik standartlarını geliştiren bir yol olarak görülmektedir. TTDKY'nde amaç, sosyal ve ekonomik nedenlerle korunan doğanın ve doğal kaynakların tüm toplumun gönüllü katılımını sağlayarak herhangi bir nedene bağlı olmaksızın korunmasını teşvik etmektedir. TTDKY'nin nitelikleri ise aşağıda sıralanmaktadır (Kellert, 2000: 706-707);

- Eşitlik: Sosyo-ekonomik yararların ve kaynakların tahsisi ile dağıtılmasını içermektedir. Aynı zamanda yerel toplum ve yerel halklar arasında karar alma sorumluluğunun eşit paylaşılmasını içermektedir.

- Yetkilendirme: Gücün ve statünün dağıtımı. Özellikle yerel halk arasında demokratikleşme, kontrol paylaşımı, karar alma süreçlerine katılma ve otorite gibi merkezi ve/veya devlet kurumlarının görevlerinin yerel halka ve yerel kurumlara devredilmesi.

- Uyumlaşmazlıkların çözümlenmesi: TTDKY katılımcı bir işbirliğini gerektirdiği için, yerel halk, yerel kurumlar, kamu kurumları ve diğer gruplarla olan uyumsuzlukların çözümlenmesi.

- Bilgilendirme ve farkındalık: Doğal kaynakların yönetiminde geleneksel ve modern ekolojik bilginin üretiminin, birleşiminin sağlanması. Toplum içinde doğaya ve doğal kaynaklara yönelik farkındalık oluşturulması.

- Bio-çeşitliliğin korunması: Canlı çeşitliliğinin ve ortak yaşam alanlarının korunması; nadir ve tehlikede olan türlerin ya da tehlikede olan popülasyonun ya da türlerin stoğunun korunması.

- Sürdürülebilir Kullanım: Tüketici ve tüketici olmayan doğal kaynak kullanımı, şimdiki ve gelecekteki nesiller için kaynakların uzun dönemde kaybolmadan kullanımı.

TTDKY, doğal kaynakların sınırlı olduğuna ve geri dönüşü olmayan bir şekilde tahrip edildiğine dikkat çekerek, tüm canlıların sağlıklı ve dengeli bir çevrede, mevcut doğal kaynaklarla yaşamlarını sürdürebilmelerini hedefleyen ve ekolojik dengeyi bozmadan ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesini amaçlayan bir kırsal kalkınma politikasıdır. TTDKY basit ve özellikle devletler tarafından uygulanması daha çekici olan bir yönetimdir. Bunun nedeni TTDKY'de sorumluluğun belirli bir kesim tarafından değil toplumun her kesimi tarafından paylaşılması zorunluluğudur. Diğer bir ifade ile doğal kaynakların korunmasında devletler tüm sorumluluğu kendilerine almamakta diğer tüm paydaşlar arasında bu sorumluluğu paylaşmaktadır (Blaikie, 2006: 1942).

TTDKY’de doğal kaynakların etkin bir şekilde korunmasının sağlanması için hem iyi bir yönetim planlaması süreci hem de çalışanların ve yerel halkın desteğinin alınması gereklidir. Aynı zamanda etkin korunmanın sağlanması amacıyla (Akten et.al., 2009: 4);

•Yönetim kararlarında, bölgenin koruma amacının ve onunla özdeşleşmiş önemli kaynak ve değerlerin açık şekilde kavrandığı garanti edilmeli,

•Yöneticilere hem günlük işlerde hem de uzun vadeli yönetim için rehber sağlanmalı,

•Yönetimin sürekliliği sağlanmalı,

•Yönetim etkinliğinin belirlenmesi ve tanımlanmasına yardımcı olunmalıdır.

5. Toplum Temelli Doğal Kaynak Yönetiminde Görev ve Sorumluluklar

Son yıllarda yaşanan gelişmelerle birlikte, dünyanın her yerinde ortaya çıkan çevre korumacı uygulamalar ve kirlilik kaygıları nedeniyle örgütler, yaşamlarını ve gelişmelerini sürdürebilmek için, ister kamu kuruluşu olarak isterse de özel bir kuruluş olarak faaliyet gösterebilir, her geçen gün toplum tarafından artan bir çevre baskısı ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Örgütlerin yönetim anlayışlarına ve uygulama alanlarına çevre olgusunu eklemeleri yeni bir durumdur. Değişen koşullar ve gelişen çevre bilinci bütün örgütleri, çevre sorunları ve doğal kaynakların rasyonel kullanımı gibi konulara duyarlı olmaya zorlamaktadır (Yılmaz ve ark., 2005: 18). Bununla ilişkili olarak Browne ve Hunt, (2007: 7), bireylerin, toplumların, kuruluşların ve sektörlerin tümünün doğal kaynaklardan faydalandığını, bu faydaların da doğal kaynakların ve onlardan üretilen ürünlerin kullanımı ile ortaya çıktığını ifade etmektedirler. Bu nedenle doğal kaynakların korunmasında tüm paydaşların görev alması gerektiğini vurgulamaktadırlar.

Turizmin doğası gereği etkilediği pek çok grup ya da paydaş olmasından dolayı turizm planlamasında pek çok yaklaşım bulunmaktadır. Doğaya dayalı turizmde planlama ise paydaş grupların örtüşen ve çatışan çıkarları nedeniyle oldukça karışıktır. Örneğin bazı paydaşlar gelirlerini arttırmaktan ziyade çevrenin korunması ile daha çok ilişkilidirler. Bazıları ise sorumluluk almaktan öte sadece gelirlerine odaklanmışlardır (Priskin, 2003: 271). Diğer taraftan doğal alanlardan özellikle turizm amacıyla

yararlanma yoğunluğundaki, çeşitliliğindeki ve kalitesindeki her geçen yıl artan talepler korunan doğal alanlar üzerinde ve yönetiminde önemli baskılara ve zorluklara yol açmaktadır. Korunan doğal alanlarda yöneticilerin karşılaştığı en önemli sorunlardan biri, bir yandan doğal ekosistemi korurken bir yandan da rekreasyon/turizm kullanıma imkân hazırlanmasındaki karmaşadır (Akten ve ark., 2012: 57). Bu nedenle TTDKY’nde önemli olan tüm paydaşların ortak amaçlar geliştirmesi ve bu amaçların gerçekleştirilmesinde görev ve sorumlulukların yerine getirilmesidir (Priskin, 2003: 271). TTDKY’ndeki paydaşların görev ve sorumlulukları Çizelge 1, 2, 3, 4, 5 ve 6’da verilmektedir (Orams, 1995; Silverberg et.al., 1996; Hohl and Mamallacta, 2000; Kellert, 2000; Howard et.al., 2001; Priskin, 2003; Randall ve Rollins, 2005; Blaikie, 2006; Turner, 2006; Kurdoğlu, 2007; Akten ve ark., 2009; TODEG, 2010);

Çizelge 1. Toplum Temelli Doğal Kaynak Yönetiminde Kamu Kurum ve Kuruluşların Görev ve Sorumlulukları

<i>Paydaşlar</i>	<i>Görev ve Sorumluluklar</i>
Çevre ve Orman Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri, Valilikler, Kaymakamlıklar, Belediyeler, Muhtarlıklar, Araştırma Enstitüleri ve Müdürlükleri, Üniversiteler, Kalkınma Ajansları ve diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşları	<ul style="list-style-type: none"> - Gerçekçi hedeflere yönelik yönetim planlarının oluşturulması, - Proaktif, şeffaf ve esnek planlama ve planlama süreçlerinin oluşturulması, - Doğal kaynak yöneticileri ve ticari sektörler arasında dengeli ortaklıkların oluşumunun sağlanması, - Çevresel uyum standartlarının tanımlanması, - Uygun yönetim planlarının uygulanmasının taahhüt edilmesi, - Finansman desteğinin sağlanması, dış finansman fırsatlarının izlenmesi, - Yerel, bölgesel ve ulusal turizm işletmeleri ile gerekli koordinasyonun sağlanması, - Altyapı ve üstyapı gelişimi gibi kısa dönemli hedeflerin yerine getirilmesi, - Doğal kaynak yönetiminin tanımlanması, tüm topluma entegre edilmesi, - Doğal kaynak yönetimine toplum katılımının sağlanması, - Turizmin parçalanmış yapısının ve koordinasyon eksikliğinin ortadan kaldırılması, - Turizm sektörü ile ilgili ya da ilgisiz tüm alanlarda çevre bilincinin oluşturulması, - Çevre bilincinin oluşturulması amacıyla gerekli eğitimlerin verilmesi, bu eğitimlere her kesimden kişilerin katılımının sağlanması, - Yerel, bölgesel ve ulusal alanda turizm stratejisinin geliştirilmesi, - Yerel, bölgesel ve ulusal alanda turizm sektörünün koordinasyonunun sağlanması, - Ziyaretçi, sektör ve toplum eğitiminin sağlanması, - Paydaşlar arasında uygun iletişim ağlarının kurulması, bütün paydaşlar ile iletişime geçilmesi, - Kaynak yönetiminin özendirilmesi amacıyla uygun teşvikler geliştirilmesi, desteklenmesi, - Bölgenin turizm kaynaklarının bütünsel olarak pazarlamasının yapılması, - Çevreye duyarlı ürün ve hizmet kullanımının teşvik edilmesi, - Doğal kaynak yönetiminin başarılması ile sürdürülebilir turizm anlayışının herkese empoze edilmesi, - Çevre bilincine sahip, doğal kaynak yöneticisi niteliğinde turist rehberlerinin yetiştirilmesinin ve uzmanlaştırılmalarının sağlanması, - Uyarlanabilir yönetim, stratejik planlama ve bölgeye özel yönetim araç ve teknikleri kullanarak turizmin doğal çevreye olan olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi, - Doğal Kaynakların durumu ile ilgili gerekli bilgilerin toplanması ve araştırmaların yapılması, - Yöre halkının doğal ve kültürel miraslarını öğrenmesi ve bu değerlerini yükseltmesi için bilgilendirme toplantılarının yapılması ve eğitim programlarının düzenlenmesi, - Ulaşılabilirliğin kolaylaştırılması, - Doğa turizmüne yönelik gerekli kuralların belirlenmesi, - Yöre, bölge ve ülke düzeyinde potansiyel doğa turizmi alanlarının dökümünün yapılması ve öncelikli alanların tespit edilmesi, - Korunmaya alınacak alanların ve önceliklerinin belirlenmesi, - Tüm paydaşların doğal kaynak yönetiminde yer almasını sağlayacak uygulamaların ve düzenlemelerin yapılması, - Doğal alanlardaki ziyaretçi tesis ve hizmetlerinin tasarım standartlarının belirlenmesi, - Doğal alanlardaki taşıma kapasitesinin belirlenmesi, - Doğal alanlara yönelik talep eğilimlerinin saptanması, arz ve talep dengesinin sağlanması, - Ziyaretçi sayısının kontrolünün sağlanması, ziyaretçi kapasitesi ve dağılımının sınırlandırılması, - Genetik çeşitliliğinin korunması amacıyla gerekli tedbirlerin alınması, çalışmaların yapılması, - Altyapı eksikliklerinin, gezi alanlarının, yönlendirici tabelaların, haritaların, müze, botanik parkı v.b.gibi alanı tanıtıcı birimlerin ve materyallerin tamamlanması, - Organik tarımın desteklenmesi,

Çizelge 2. Sivil Toplum Kuruluşları ve Meslek Kuruluşlarının Görev ve Sorumlulukları

<i>Paydaşlar</i>	<i>Görev ve Sorumluluklar</i>
Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı, TEMA, Doğal Hayatı Koruma Vakfı, Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği, TUREB, TURSAB vb. ilgili sivil toplum kuruluşları ve meslek kuruluşları	<ul style="list-style-type: none"> - Yaşam destek sistemlerinin (bitki, toprak, su vb.) korunmasına katkı sağlanması, - Çevre koruma ile ilgili yapılan ulusal ya da uluslararası anlaşmalara saygı gösterilmesi, - Doğa ve doğal kaynaklar konusunda toplumu bilinçlendirmeye yönelik gerekli çalışmaların yapılması, - Doğa ve doğal kaynakların korunmasına yönelik toplumda farkındalık oluşturulması, - Diğer ilgili paydaşlarla ortak çalışmaların yapılması, - Gerekli izleme ve denetleme çalışmalarının yapılması, - Sürdürülebilirlik bağlamında ulusal ve uluslararası girişimlere katılımın sağlanması, - Doğa, biyo-çeşitliliğinin korunması vb. konularda gerekli projelerin yapılması, yürütülmesi,

Çizelge 3. İşletmelerinin Görev ve Sorumlulukları

<i>Paydaşlar</i>	<i>Görev ve Sorumluluklar</i>
Tur Operatörleri, Seyahat Acentaları, Konaklama İşletmeleri, Yiyecek-İçecek İşletmeleri, Rekreasyon İşletmeleri, Ulaştırma İşletmeleri ve diğer ilgili işletmeler	<ul style="list-style-type: none"> - Doğal kaynakların korunmasında liderlik rolünün üstlenilmesi, - Doğal kaynakların korunmasında profesyonelliği arttırıcı gerekli tedbirlerin alınması, - Yörenin, bölgenin ve ülkenin pazarlama ve tanıtım eksikliğinin giderilmesine katkı sağlanması, - Sürdürülebilirlik çerçevesinde sivil mimariye uygun tarzda konaklama ünitesi, restoran ve diğer yapıların yapılması, - Sorumluluk alan tüm işletmelerin deneyimlerinin çeşitli iletişim kanalları ile paylaşılması, - Doğal kaynak yönetiminde yer alan uygulamalara ve düzenlemelere katılmalarına istekli olunması, - İşletme bünyesinde çalışan her personelin doğal kaynak yönetimindeki eğitiminin sağlanması, - İşletme bünyesinde çalışan her personelin doğal kaynak yönetimindeki sorumluluklarının ekonomik olarak teşvik edilmesi, - Doğaya duyarlı ürün ve materyallerin kullanımının sağlanması, - Kaynak ve kullanıcı arasındaki hassas olan koruma kullanma dengesinin sağlanması yönünde gerekli tedbirlerin alınması, - Doğal alanlarda belirlenen ziyaretçi tesis ve hizmetlerinin tasarım standartlarına uyulması,

	<ul style="list-style-type: none"> - Taşıma kapasitenin aşılmaması, - Ziyaretçi gözlem çalışmalarının yürütülmesi, - Doğal alanların peyzaj çekiliğine katkıda bulunulması, - Doğa ile ziyaretçi arasında ihtiyaçları karşılamaya yönelik gerekli tedbirlerin alınması, - İslah ve iyileştirme faaliyetlerine destek olunması, - Yöre halkının deneyimlerinden yararlanılması, görüşlerinin alınması, - Ziyaretçi sayısının ve kapasitesinin aşılmaması, - Çevre koruma ile ilgili yapılan ulusal ya da uluslararası anlaşmalara saygı gösterilmesi, - Koruma kavramının ekonomik çıkarların önünde olması, - Ekosistemin bozulmasına sebep olacak her türlü turizm etkinliklerinden (jip, safari turları, motorkros, piknikler vs.) kaçınmak, - Yöre halkının ürettiği organik ürünlerin kullanılması, - Doğaya dayalı turizm faaliyetlerine yönelik uzmanlaşma sağlanması,
--	--

Çizelge 4. Çalışanların Görev ve Sorumlulukları

<i>Paydaşlar</i>	<i>Görev ve Sorumluluklar</i>
Turist Rehberleri, Seyahat Acentası, Konaklama İşletmesi, Yiyecek-İçecek İşletmeleri, Rekreasyon İşletmeleri, Ulaştırma İşletmeleri çalışanları ve diğer ilgili işletmelerin çalışanları	<ul style="list-style-type: none"> - Sorumluluk alan tüm çalışanların deneyimlerinin çeşitli iletişim kanalları ile paylaşılması, - Çevreye yönelik gerekli sorumluluğun alınması, - Doğa turlarına katılan kişilerin doğaya olabilecek olumsuz etkilerinin azaltılması konusunda katılımcıların cesaretlendirilmesi,- - Doğayı uzun dönemli korumaya yönelik oluşabilecek olumlu değişikliklerin hızlandırılması, - Doğaya ve çevreye yönelik ziyaretçi farkındalığının artırılması, - Ziyaretçilerde doğaya ve çevreye yönelik uygun davranışların oluşturulması, - Söyledikleri, anlatımı, bilgisi ve davranışları ile ziyaretçilere örnek olması, - Çevresel sorumlu davranışlara katkı sağlaması, - Yerel toplum, doğal çevre ve ziyaretçiler arasında köprü görevi görmesi ve bu görevin vermiş olduğu sorumluluğun farkında olması, - Doğaya yönelik faaliyetlerde ziyaretçilere sınırlar konulması, - Doğaya yönelik faaliyetlerde kuralların net bir şekilde ziyaretçilere anlatılması, kurallara uyulmasının hatırlatılması ve sağlanması, - Doğaya yönelik faaliyetlerde iyi birer lider olmaları, - Çalışanların bu konuda eğitimlerini ve kişisel gelişimlerini sağlaması, - Doğa ile ziyaretçi arasında ihtiyaçları karşılamaya yönelik dikkatli ve tedbirli davranılması, - Yöre halkının deneyimlerinden yararlanılması, - Sunulan ürün ve hizmetlerin koruma öncelikli olması, - Akademik, bilimsel, ekolojik ve pedagojik anlamda donanımlı olunması,

Çizelge 5. Ziyaretçilerin Görev ve Sorumlulukları

<i>Paydaşlar</i>	<i>Görev ve Sorumluluklar</i>
Doğaya dayalı turizm faaliyetlerine yönelik sunulan ürün ve hizmetleri kullanan tüm ziyaretçiler	<ul style="list-style-type: none"> - Plastik, cam veya organik olmayan maddelerin doğaya atılmaması, - Dere, nehir, göl gibi temiz su kaynaklarının kirletilmemesi, - Doğanın, yerel halkın ya da yaban hayatın fotoğraflanması için verilen kurallara uyulması, - Yaşam destek sistemlerinin (bitki, toprak, su vb.) korunmasına katkı sağlanması, - Çevre koruma ile ilgili yapılan ulusal ya da uluslararası anlaşmalara saygı gösterilmesi, - İzin verildiği ölçüde turizm faaliyetlerine katılmak, - Yöre halkının değer ve yargılarına saygı gösterilmesi, - Ekosistemin bozulmasına sebep olacak her türlü turizm etkinliklerinden (jip, safari turları, motorkros, piknikler vs.) kaçınmak, - Ürün ve hizmetlere yönelik beklentilerin düşük olması ve verilen hizmete razı olunması, - Faaliyetlerin alanın ve biyo-çeşitliliğin imkân verdiği zaman dilimlerinde (yaban hayatı izleme, fotosafari) yapılması,

Çizelge 6. Yerel Halkın Görev ve Sorumlulukları

<i>Paydaşlar</i>	<i>Görev ve Sorumluluklar</i>
Yöre Halkı	<ul style="list-style-type: none"> - Plastik, cam veya organik olmayan maddelerin doğaya atılmaması, - Dere, nehir, göl gibi temiz su kaynaklarının kirletilmemesi, - Doğanın, yerel halkın ya da yaban hayatın fotoğraflanması için sınırlı düzeyde izin verilmesi, - Yöre kaynaklarının değerinin anlaşılması, - Doğal mirasın korunmasına katkı sağlaması, - Deneyimlerini kullanması, - Yaşam destek sistemlerinin (bitki, toprak, su vb.) korunmasına katkı sağlanması, - Türlerin ve ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımına destek olunması (balıkçılık, yaban hayatı, ormanlar, otlak gibi faaliyetler ve kaynaklarının korunması), - Kimliklerini, kültürlerini ve çıkarlarını korumaya yönelik tedbirleri alması, - Görüş ve deneyimlerini açıkça ifade etmesi, - Turizm faaliyetlerine etkin katılımının sağlanması, - Geleneksel mimari tarzını koruması, - Organik tarım faaliyetlerinin yapılması,

6. Doğaya Dayalı Turizm Faaliyetlerinin Gelişiminde Toplum Temelli Doğal Kaynak Yönetiminin Önemi

Genelde turizm ile ilişkili yararlar ek olarak doğaya dayalı turizm belki de diğer türlü korunamayacak olan alanların korunmasında önemli bir fırsat sağlamaktadır. Doğaya dayalı turizm ormanlar ve yaban hayatı gibi doğal alanların kullanımda tüketici olmayan bir kullanımı cesaretlendirmektedir. Başarıyla yönetilen doğaya dayalı turizm, kamu ve özel sektör yöneticilerine ek gelir sağlamanın yanında sürdürülebilir kullanım için kaynakların yönetilmesinde ek bir bütçe de sunmaktadır. Ekonomik öneminden ziyade doğal alanlardaki turizm gelişimi aksi takdirde kaybolabilecek olan kültürel ve sosyal değerlerin de korunmasını teşvik etmektedir. Doğaya dayalı turizm kültürel ve ekolojik açıdan duyarlı seyahatleri teşvik etmektedir. Doğaya dayalı turizmin, günümüzün çevre bilincine sahip turistlerine hitap edecek doğal kaynaklara sahip olan alanlara pek çok ekonomik faydalar sunduğu görülmektedir (Luzar et.al., 1995: 545). Bejder ve Samuels, (2003: 229) de doğaya dayalı turizmin en önemli katkılarından birinin doğal alanların ve yaban hayatın korunmasında önemli bir ekonomik destek sağlaması olduğunu ifade etmektedir.

Doğaya dayalı turizm ziyaretçilere doğa ile iç içe olma deneyimini sunmakla birlikte yaban hayattaki türlerin ve yaşamların korunmasında gerekli olabilecek ilave katkıları da kapsamaktadır. Diğer bir ifadeyle doğaya dayalı turizm sadece doğayı yaşamak değil, aynı zamanda da doğanın korunmasına katkı sağlamaktır. Doğaya dayalı turizm, bio-çeşitliliğin korunmasına katkı sağlayan, yerel halkın refahını devam ettiren, yerel katılımı vurgulayan, ziyaretçiler için öğrenme deneyimlerini kapsayan, hem turizm sektörü hem de ziyaretçiler için sorumluluk duygusunu geliştiren ve yenilenemeyecek kaynakların olabildiğince az tüketimini sağlayan çevresel bir sorumluluktur. Bunun yanında yerel halka iş fırsatları sunması ve bilimsel araştırmalar için de lojistik destek sağlaması da doğaya dayalı turizmin diğer faydalarıdır (Bejder ve Samuels, 2003: 229). Bununla birlikte doğaya dayalı turizm doğal çevrenin ekolojik olarak sürdürülebilirliğinin yönetilmesinde gerekli olan eğitimi de içermektedir. Turizm açısından bakıldığında sürdürülebilirlik, hem ev sahibi toplumun sosyal ve ekonomik refahının sürdürülmesini hem de ziyaretçilerin deneyimlerinin kalitesinin artırılmasını sağlarken hem turizm sektörü için hem de doğal yaşamın varlığı için önemli olan doğal kaynakların da korunmasını vurgulamaktadır. Sürdürülebilir turizmin devamlılığı insan ve bio-fiziksel çevrenin birlikteliğini tanıyan bütünsel ve integratif planlama gerektirmektedir (Priskin, 2003: 271). Turizmin insanların doğa ile uyum içinde sağlıklı ve üretken bir hayat yaşamalarına yardımcı olması ve ekosistemlerin korunması ve iyileştirilmesine katkı sağlaması nedeniyle çevrenin ve doğal kaynakların korunması turizm gelişiminin ayrılmaz bir parçası olmalıdır (Bushell, 2000: 94-95).

Doğaya dayalı turizm, turizm faaliyetlerinin zararlı sosyal, ekonomik ve çevresel etkilerini azaltırken aynı zamanda da ev sahibi topluma yönelik yararlarını arttıracak geniş çaplı bir planlama gerektirmektedir. Doğaya dayalı turizmin gelişiminde sürdürülebilir turizm planlaması, ev sahibi toplumun ihtiyaçlarını karşılayan,

turizmi diğer sektörlerle bütünleştiren uzun vadeli ve esnek bir stratejik yaklaşımı gerektirmektedir. Turizmin sektör olarak karmaşıklığı ve parçalanmış yapısı onun pek çok ekonomik sektörle iç içe olması sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle doğal alanlarda uzun vadede yaşayabilir bir turizm sektörünün gelişimi, planlı, eşgüdümlü ve işbirlikçi bir yönetimi gerektirmektedir (Priskin, 2003: 271).

Bir ülkenin su kaynaklarının, havanın, doğal yaşamın ve doğanın sunduklarından nesiller boyu yararlanabilme, sağlıklı, ulaşılabilir ve kültürel kimliği meydana getiren unsurların varlığının ve kullanımının sürekli olabilmesi, hem kendi varlığı adına hem de turizmin sürekliliği adına önem taşımaktadır (Baykan, 2007: 54). Turizmde yüksek kalitede bir gelişim ancak doğal kaynakların, çevrenin ve kültürel mirasın çok yönlü bir katılım ile korunmasıyla sağlanabilir. TTDKY ile doğaya dayalı turizm faaliyetlerinin temel ürünlerini oluşturan doğal kaynakların korunması ve kayıpların en aza indirilmesi, turizm alanındaki faaliyetlerin ve getirilerinin gelecekte de arttırılarak, devamını mümkün kılacaktır. Doğaya dayalı turizmin yukarıda açıklanan ekonomik, sosyo-kültürel, çevresel ve diğer pek çok alandaki faydaları göz önüne alındığında bu turizm çeşidinin temel ürünü oluşturan doğal kaynakların da toplum temelli bir yaklaşımla korunması ve yönetilmesi büyük önem taşımaktadır.

Sonuç

Doğaya dayalı turizm, turizm sektörünün önemli bir pazar bölümü olmasının yanında, bu turizm türü macera, kültür ya da eko-turizm gibi pek çok turizm türünü birleştirmekte ve doğal alanlara seyahati içermektedir. Dolayısıyla doğaya dayalı turizm türünün ürünleri de doğada bulunan ürünler olmaktadır. Oysa, hızla artan dünya nüfusu, hızlı ve düzensiz kentleşme, plansız endüstrileşme, sulak alanların kirlenmesi, tarım ilaçlarının aşırı kullanımı ve düzensiz tüketiminin yanında doğaya dayalı turizm ürünlerinin çevre ve doğa temelli ürünler olması doğal dengeyi bozan etkenlerin başında gelmektedir. Yanlış ve aşırı kullanımlar; hava, bitki, toprak, su ve buralarda yaşayan canlıların yaşam ortamlarının bozulmasına neden olmakta, doğal turizm alanlarının yok olması sonucunu doğurabilmektedir. Unutulmamalıdır ki turizmin gelişmesi için en önemli unsurlardan biri bu alanlardır. Bir turizm yöresinin tarihi ve doğal güzellikleri, turistleri o turizm yöresine çekmektedir. Günümüzde bir ülkeye gelen turist, artık o ülkenin çevre ve doğal değerlerini de dikkate almaktadır. Dolayısıyla doğal kaynakların korunması ülkeye gelen turist sayısını da olumlu yönde etkileyecektir.

Doğal kaynakların korunmasının da tek bir taraftan ya da belli bir kesimden beklememek gerekmektedir. Doğal kaynakların ya da çevrenin korunması ne sadece çevre örgütlerinin işidir ne de sadece turizm işletmelerinin işidir. Bu konuda tüm toplumun duyarlı olması gerekmektedir. Bu konudaki katılımcı işbirliği doğal kaynakların çok yönlü korunmasına ve böylece sürdürülebilir kullanımına olanak sağlayacak aynı zamanda da doğaya dayalı gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin de uzun ömürlü devam etmesini sağlayacaktır. Bu nedenle tüm paydaşların (çevreyle ilgili olsun olmasın), doğal kaynakların

korunmasındaki rollerini ve sorumluluklarını eksiksiz yerine getirmesi ve bu konuda gerekli kesimleri cesaretlendirmesi ve teşvik etmesi büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

Akay, B. ve Zengin, B. (2012), “Ekoturizm Kaynaklarının Geliştirilmesi: Doğu Marmara Bölgesi Örneği”, *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (23), 115-122.

Akıncı, Z. (2006), Sürdürülebilir Turizm Açısından Özel İlgi Turizminin Değerlendirilmesi, Turizm ve Mimarlık Sempozyumu (28-29 Nisan 2006) Bildiriler Kitabı, Antalya, 53-61.

Akpınar, S. (2003), Türkiye'nin Turizm Merkezlerinde Ekoturizm Yaklaşımları, <http://www.kentli.org/makale/sibel.htm>, (Son Erişim Tarihi: 01.09.2012).

Akten, S., Gül A. ve Akten, M. (2009), Korunan Doğal Alanların Katılımcı Yönetim Planında Ziyaretçi Etki Yönetimi Yaklaşımı, Uluslararası Davraz Kongresi (24-27 Eylül 2009), Isparta, <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/yonetim/yonetim31.pdf>, (Son Erişim Tarihi: 01.09.2012).

Akten, S., Gül, A. ve Akten, M. (2012), “Korunan doğal alanlarda kullanılabilecek ziyaretçi yönetim modelleri ve karşılaştırılması”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 13, 57-65.

Baykan, E. (2007), Turizmin Yerel Kültür Üzerindeki Etkilerinin Yöre Halkı Tarafından Algılanması (Ürgüp Yöresine Yönelik Bir Uygulama), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Bejder, L. ve Samuels, A. (2003), Evaluating the Effects of the Nature-Based Tourism on Cetaceans, Edited N. Gales, M. Hindell, R. Kirkwood, In *Marine Mammals: Fisheries, Tourism and Management Issues*, CSIRO Publishing, 229-256.

Benzer, A. N. K. (2006), Bolu-Göynük ve Yakın Çevresi Doğal ve Kültürel Kaynaklarının Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Blaikie, P. (2006), “Is Small Really Beautiful? Community-based Natural Resource Management in Malawi and Botswana”, *World Development*, 34 (11), 1942-1957.

Browne, S. A. ve Hunt, L. M. (2007), Climate Change and Nature-Based Tourism, Outdoor Recreation, and Forestry in Ontario: Potential Effects and Adaptation Strategies, Queen's Printer: Canada.

Bushell, R.. (2000), Global Issues for Protected Areas and Nature-Based Tourism: Case Studies of Partnerships in Australia Addressing Some of These Issues, Edited Lothar Gündling, Horst Korn & Rudolf Specht, In *Case Studies on Sustainable Tourism and Biological Diversity*, Bundesamt für Naturschutz: Germany, 93-115.

Gartner, W. C. (2004), “Rural Tourism Development in the USA”, *International Journal of Tourism Research*, 6, 151-164.

Hodur, N. M., Leistriz, F. L. ve Wolfe, K. L. (2008), “Developing The Nature-Based Tourism Sector in Southwestern North Dakota”, *Great Plains Research*, 18 (1), 81-92.

Hohl, N. ve Mamallacta, E. G. (2000), Community Based Ecotourism of Quichuas in the upper Napo Region (Ecuadorian Amazon) as a Contribution to Maintaining Biocultural Diversity: The Case of Ricancie, Edited Lothar Gündling, Horst Korn & Rudolf Specht, In *Case Studies on Sustainable Tourism and Biological Diversity*, Bundesamt für Naturschutz: Germany, 177-191.

Howard, J., Thwaites, R. ve Smith, B. (2001), “Investigating the Roles of the Indigenous Tour Guide”, *The Journal of Tourism Studies*, 12 (2), 32-39.

Hsu, C. H. C., Kang, S. K. and Wolfe, K. (2002), “Psychographic and Demographic Profiles of Niche Market

Leisure Travelers”, *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 26 (1), 3-22.

Ingram, C. D. ve Durst, P. B. (1989), “Nature-Oriented Tour Operators: Travel To Developing Countries”, *Journal of Travel Research*, 28 (2), 10-15.

İlke, E. F., Uzun, O., Çetinkaya, G., Erduran, F. ve Açıköz, S. (2011), Doğal Kaynakların Kullanımında Peyzaj Yönetimi, Koruma ve Planlaması, I. Konya Kent Sempozyumu (26-17 Kasım 2011), Konya, 319-332.

Kellert, S. R., Mehta, J. N., Ebbin, S. A. ve Lichtenfeld, L. L. (2000), “Community Natural Resource Management: Promise, Rhetoric, and Reality”, *Society and Natural Resources*, 13, 705-715.

Kiper, T. ve Arslan, M. (2007), “Anadolu’da Doğa Turizmi Kapsamında Doğa Yürüyüşü Güzergâhlarının Belirlemede Örnek Bir Çalışma”, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 4 (2), 165-174.

Kurdoğlu, O. (2007), “Dünyada Doğayı Koruma Hareketlerinin Tarihsel Gelişimi ve Güncel Boyutu”, *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 59-76.

Küçükali, U. F. (2005), Havza Tanımı ve Doğal Kaynak Yönetimi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Küçükaslan, N. (2006), “Özel İlgi Turizminde Niş Pazarlamının Yeri”, *PARADOKS, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, (e-dergi), <http://www.paradoks.org> Yıl:2 Sayı:2.

Leach, M., Mearns, R. ve Scoones, I. (2009), “Environmental Entitlements: Dynamics and Institutions in Community-Based Natural Resource Management”, *World Development*, 27 (2), 225-247.

Luzar, E. J., Diagne, A., Ecgan, C. ve Henning, B. R. (1998), “Profiling the Nature-Based Tourist: A Multinomial Logit Approach”, *Journal of Travel Research*, 37 (1), 48-55.

Luzar, E. J., Diagne, A., Gan, C. ve Henning, B. R. (1995), “Evaluating Nature-based Tourism Using the New Environmental Paradigm”, *Journal of Agricultural and Applied Economics*, 27 (2), 544-555.

MacKay, K. J., Andereck, K. L. ve Vogt, C. A. (2002), “Understanding Vacationing Motorist Niche Markets”, *Journal of Travel Research*, 40 (4), 356-363.

McKercher, B. ve Chan, A. (2005), “How Special Is Special Interest Tourism”. *Journal of Tourism Research*. 44 (1), 21-31.

Mehmetoglu, M. (2005), “A Case Study of Nature-based Tourists: Specialists Versus Generalists”, *Journal of Vacation Marketing*, 11 (4), 357-369.

Orams, M. B. (1995), “Using Interpretation to Manage Nature-based Tourism”, *Journal of Sustainable Tourism*, 4 (2), 81-94.

Priskin, J. (2003), “Issues and Opportunities in Planning and Managing Nature-based Tourism in the Central Coast Region of Western Australia”, *Australian Geographical Studies*, 41 (3), 270-286.

Randall, C. ve Rollins, R. (2005), Role of the Tour Guide in National Parks, Eleventh Canadian Congress on Leisure Research, May 17-20, Nanaimi, Canada, <http://lin.ca/Uploads/cclr11/CCLR11-115.pdf>, (Son Erişim Tarihi: 01.09.2012).

Sandwith, T. (2000), Nature-Based Tourism: a key strategy for sustaining biodiversity in kwazulu-natal, south africa, Edited Lothar Gündling, Horst Korn & Rudolf Specht, In *Case Studies on Sustainable Tourism and Biological Diversity*, Bundesamt für Naturschutz: Germany, 23-44.

Silverberg, K. E., Backman, S. J. ve Backman, K. F. (1996), “A Preliminary Investigation into the Psychographics of Nature-Based Travelers to the Southeastern United States”, *Journal of Travel Research*, 35 (2), 19-28.

Spenceley, A. (2005), “Nature-Based Tourism and Environmental Sustainability in South Africa”, *Journal of Sustainable Tourism*, 13 (2), 136-170.

TODEG (Türkiye Ormancılar Derneği Ekoturizm Grubu). (2010), Orman Ekosistemlerinde Ekoturizm Çalıştayı ve 10. Yılında TODEG, Türkiye Ormancılar Derneği Yayınları: Ankara, No: 10.

Trauer, B. (2006), "Conceptualizing Special Interest Tourism - Frameworks For Analysis", *Tourism Management*, 27 (2), 183-200.

Turner, R. (2006), "Communities, Conservation, and Tourism-Based Development: Can Community-Based Nature Tourism Live Up to Its Promise?", *Global, Area, and International Archive*, <http://escholarship.org/uc/item/0fq311pw>, (Son Erişim Tarihi: 01.09.2012).

Yılmaz, A., Bozkurt, Y. ve Taşkın, E. (2005), "Doğal Kaynakların Korunmasında Çevre Yönetiminin Etkinliği", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 15-30.

Yılmaz, E. (2002), "Entegre Doğal Kaynak Yönetimi ve Bir Çalıştay", *Doğu Akdeniz Ormanlık Araştırma Enstitüsü Dergisi* (DOA), 8, 1-30.